

Püha maa – harras, ilus ja kogu eluks meelde jääv (II osa)

Jordaania on geoloogiliselt üks haruldasemaid paiku maailmas, siin on näha kõik maakera sünnitusvaludega kaasnenud rebendid ja haavad, äng ja joovastus – viljatu kõrb kõrvuti paradiisiaedliku rikkustega, maakera puruks kärisemisest tekkinud sügavad maalõhed kõrvuti vikerkaarevärviliste, mineraale ja väärismetalle pilgeni täis aukartust ärtatavate kummaliste mägedega.

Kuid just siin asuvad ka mitmed võimsad inimtsiviiliasiooni monumendid ning ilma igasuguse liialdamata seisate te lausa igal sammul silmitsi aastatuhandete vanuse ajaloo ilu ja suursugususega.

Siia on heldelt pillatud iidsete inimkultuuride lummavaid tunnistajaid ja sõnatuks võtva iluga arhitektuurilisi imesid: Kreeka-Rooma ja Bütsantsi võimsad templid ja kirikud, ummajaadide kindluslinnad vallutamatu näivate mägede tippudel, ristissõdalaste karmi-ilmelised kindlused ja Ottomani impeeriumi muinasjutulised paleed. See maa on tervenisti kui üks ime, taha ja oska seda vaid avastada ja vaadata. Kuid siin olles ja siit lahkudes pole mitte ainult tahtmine teha tänukummarus selle imelise maa ennenägematu looduse vägevuse ja ülevuse ees, vaid ka ääretult lahkete ja sõbralike inimeste ees.

Jordaania olles kogete kindlasti üsna

vastuolulisi emotsioone, näete olukordi ja asju, mida varem kusagil mujal näinud ja kogenud ei ole, kuid mingil kummalisel kombel need ei ärrita, vaid erutavad; need ei pane imestama, vaid ärgitavad rohkem teadma. Lambakari varahommikul Ammani tänavail, ultramoodsa mobiiliga eeslikarjus pakkumas küüti nabatealaste endise kuningriigi pealinna Petrasse viival küladeel, muslimitest abielupaaridele mõeldud eraldi restoraniosa, kus nad end läänlaste puurivate pilkude eest vabalt tunda saavad, üleni musta rietatud ja näokattega naised läbisegi “pool-alasti” turistidega... siin näeb tõesti kõike.

lidse Philadelphia varemetel

Jordaania pealinn Amman kandis ammoniitide valitsemise ajal nime Rabbath-Ammon, mille 6. sajandil eKr hävitas toosama Babüloni valitseja Nebukadnetzar, kes tegi maatasa ka Jeruusalemma ja hävitas Templimäe.

Jordaania Hašimiidi Kuningriik

Valitseja Abdulāhh II
Iseseisvus 25. mai 1946
Rahvaarv 5,8 mln
Pindala 92 300 km²
Pealinn Amman

Roomlaste, täpsemini Aleksander Suure, valitsemise ajal, mil kogu Lähis-Ida oli jagatud viimase väepealike vahel valitsemisaladeks, nimetati linn ümber imekauni kõlaga Philadelphiaks (linna taastaja Ptolemaios II Philadelphuse järgi). Sellest aust ja hiilgusest annavad tänapäeval tunnistust vaid ühel linna nn seitsmest künkast asuv kindluslinn – Tsitatelli varemed ja Herculese templist alles jäänud sihvakad sambad.

Endise ummaijaadide mošee kohale on rajatud väike arheoloogiamuuseum, kunagi kindlasti muinasjutuliste siseruumide, jahedaveeliste purskkaevude ja varjuliste aedadega valitsejapaleest on järel aga vaid nukrad müürid. Kunagi laskus siit kõrgelt mäenõlvalt all-linna, otse 6000-inimest mahutava amfiteatri, foorumi ja odeoni juurde lai marmortrepp, mis lõppes uhkel linnaväljakul.

Sellegi hiilgust võib tänane kõlastaja pigem aimata, kui näha. Siiski on väike roheline haljasala koos varju pakuvate palmidega koht, kus kohalikud tänavakaupmehe käest ostetud klaaskest piaprüünditeed või jäätist naudivad. Amfiteatri, mille kohta Araabia Lawrence'i sõnul veel 20. sajandi alguses "vaid kitsed ringi kablutasid ja mis nägi välja nagu kolkaküla", mõlemas tiivas korralikud muuseumid (väga tore ajaloo- ja tarbekunstimuuseum) ja teater ise kitsesõnnikust ammu puhtaks roogitud.

Tsitatellil, kunagisel võimusümbolil, on aga iidsete varemete eskponeerimise ja turistide ligimeelitamise kõrval ka tänapäeval kanda üks tähtis riiklik funktsioon: 127 meetrise lipuvarda otsas lehvib marutuules (tugevad tuuled on muide, üks Jordaania iseärasusi) hiiglaslik riigilipp, mille plagin ei laskvat kohalikel korralikult sõba silmale saada. Kuid kellele sa ikka kaebad? Kas pole siis uhke tunne, oma riigi ja lipu üle?!

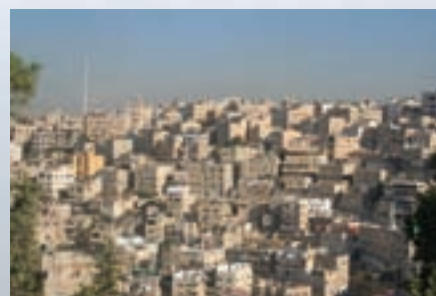
Tsitatell ja väike osa all-linnast ongi muide kõik, mis iidsest Ammanist järele on jäänud, sest nii maavärinad kui ka linna käimine ühe võimu ja valit-

Philadelphia.

seja käest teise kätte tegid imelisest linnast 19. sajandi alguses Ottomani impeeriumi tähtsusetu provintslinnakese. Allakäigu põhjuseks oli ka araabia religioosse usukeskuse üleviimine Süüriast (Damaskusest) toonase Pärsia pealinna Bagdadi, mis tähendas ühtlasi nii rahva- kui rahavoogude liikumist sootuks uusi radu pidi.

Amman hakkas oma nõidusunest tärkama pärast seda, kui emiir Amir Abdullāh tegi sellest 1921. aastal oma riigi pealinna, 1946. aastal sai endisest Transjordaania emiraadist aga Hassemiitide kuningriigi pealinn. Amman on ajutiseks kodusk ka kümnetele tuhandetele Palestiina põgenikele, kes hakkasid Jordaaniaesse rändama kohe pärast Iisareli loomist 1948. aastal.

Amman.

Jordani jõgi – Jeesuse ristimise paik

Kuigi Jordani jõgi kerkib enamusele meist silme ette ilmselt kui suur ja vägev jõgi. Tegelikkus osutub tegelikkus märksa proosalisemaks – nimelt pole ei kõrgelt Nebo mäelt ega Ghori nõos liikudes

*Vaade
Nebo mäelt.*

jõge kordagi näha. “Seal kusagil,” osutab giid Tatjana käega rohelusse uppivate aiaviljapõldude, datlipalmisalude ja oleandripõõsaste vahele.

Otsi “hiirt viljaaidas”, võiks selle kohta naljatades öelda, sest just viljaaidaks nimetavad piirkonda kohalikud ise. Soe ja niiske talv ning suvine lakkamatu päikesesoojus koos huumusrikka mullaga teevad Jordani jõeoru tõeliseks paradüüsilikuks hiigelaiaks, kust korjatakse 2-3 kuni 4 saaki aastas.

Kuigi nii Jordaania kui ka Iisraeli territooriumist moodustavad valdava enamuse kõrbed, on mõlemad riigid just tänu sellele looduse imele piirkonna suurimad põllumajandussaaduste tootjad ja importijad ning toidupuudust ei tunne seal ka kõige vaesemad inimesed.

Kõikvõimalikud aed-, juur- ja puuviljad on aluseks ka põnevale ja maisteelamus pakkuvale kohalikule köögile, mid akindlasti proovida tasub. Tillukese hiire mõõdukus on kuulus Jordan selles mitmekümne kilomeetri laiuses ja sadu kilomeetreid pikas Süüriast Aafrika mandri ni ulatavas maalõhes tõesti. Seda enam, et sajandite jooksul oluliselt kuivemaks muutunud kliima ja meeletus tempos arenev põllumajandus, mis vajab lakkamatult kasvuhoonete ja põllumaade niisutamiseks vett, on Jordanile kõike muud kui kasuks tulnud.

Nagu juba loo alguses öeldud, on paljud Püha Maa legendaarsed paigad just tänase Jordani territooriumil ja üks neist on Jordani idakaldal asuv Bethany – paik kus Johannes iidsetel aegadel Jeesuse ja tema jüngrid ristas. Külake nimega Bethabra on aga see paik, kus Johannes elas, jutlustas ja inimesi vette kastis. Siinsamas on ka koht, kus prohver Eelija oma kokkurullitud kuuega jõevoodesse löi ja vesi kahele poole taandus, nõnda, et tema ja viiskümmend meest kuiva jalaga läbi jõesängi astusid. Nii Iisraelis kui Jordaania pakutakse sageli müüa väikestes pudelites püha Jordani vett ning olgu selle päritoluga kuidas on, kuid eriti kristlastest turistid ostavad seda meelsasti kaasa j ausuvad endiselt selle maagilisse jõusse.

Ristimispaik Jordani jõe kaldal Bethany's.

Nebo mägi – töötatud maa ja Moosese haud

Juutide pühakirjas Tooras seisab, et tänane Iisrael on maalapp, mille Jumal isiklikult oma ilmutuses Moosele ja tema rahvale lubas pärast enam kui neljasada aastast kestnud Egiptuse vangipõlve. Kannatustest vintsutatud rahvas eksles tänu oma jonnakusele ja uskmatusle aga veel nelikümmend aastat kõrbes, enne kui jõuti tänases Jordaania asuva Nebo mäe jalamile.

See oli Moaabide kuningriigi kõige kõrgem koht, kust avaneb ümbrusele võrratu panoraamvaade ka täna. Seiske siin ja püüdke mõelda, mida tundsid toona siin seisnud inimesed, kui “Jumala sõbraks” tituleeritud Mooses just siin oma uue ilmutuse neile teatavaks tegi: me oleme jõudnud koju, meile igaveseks töötatud maale! 120 aastase Moosese süda rõõmustas, nähes enda ees laiuvat haljendavat ja viljakat Jordani orgu, kuid tema jaks oli otsas ja tema ülesanne täidetud.

Mooses ei tõstnud ise kunagi oma jalga Töötatud Maale, kuid ohverdas kogu oma vaimu- ja füüsilise jõu oma rahva päris-koju juhatamisele. Siit mäeharjalt on hästi näha ka juuda hõimude esimene Kaanimaale rajatud oma linn – Jeeriko.

Madaba – mosaiigimeistrite kodulinn

Vähem kui kümme kilomeetrit Nebo mäest lõunas asub väike linnake, Madaba, kuhu tasub kindlasti minna – kasvõi ainuüksi sellepärast, et näha oma silmaga paika, kus tehakse maailma kauneimaid mosaiike. Siinsete meistrite käsitöö oli peen ja maitsekas ning seda hindasid kõrgelt nii Rooma, Bütsantsi kui Ottomani valitsejad. Nabatealaste ja roomlaste valitsemise ajal oli Madaba tähtis karavanilinn, kust liikusid läbi kaubakaravanid Väike-Aasiast Petrasse.

Üks suurimaid vaatamisväärsusi ja siinsete meistrite käteosavust tõestavaks tööks on 6. sajandist pKr. pärit Püha Jüri kiriku põrandat kattev 5X25 meetri suurune Püha Maad kujutav mosaiikkividest kaart (selle miniversiooni võib näha Jeruusalemmas). Sellel on 150 väiksemat pilti, mille tegemisel on kasutatud enam kui kaht miljonit kivist.

Kel vähegi aega, võiks ära käia ka 45 km Ammanist põhja pool asuvas Jerashis. See on Rooma impeeriumi kõige idapoolsem provintsilinn, mis võib külastajaid oma suursugusega veel sajandeid hiljemgi. Ühe kogu piirkonna vanima inimasustusega paiga “taasavas-

Mosaik.

tas” Makedoonia Aleksander, kes kinkis linna oma karme sõjapäevi näinud veteransõduritele. See “Väike-Rooma” ei saanud küll kunagi valmis, kuid kõik see, mis tänaseni silmale näha on, ei jäta kahtlustki suurejoonelist elust, mida siin linna õitsejal elati.

Müstiline Petra

Maaailmas on palju paiku, mida peetakse müstilisteks ja lummutavateks ning kõik, kes kord Petras käinud, kinnitavad kui ühest suust, et midagi sellist ei ole nad näinud ega vist näe ka enam kunagi. Petra on kordumatu. Petra on unustamatu.

Šveitsi reisimees ja orientalist Johann Ludwig Burckhardt, kelle kinnisideeks oli nabatealaste muistse linna avastamine. Ta oli õppinud araabia keelt, võttis endale uue nime ja asus elama kõrbesse beduiinide juurde. Legend räägib, et Petrast kuulnud ta kord juhuslikult lõkke ääres istudes ja beduiinide juttu pealt kuulates ning otsustas selle järgi ihuüksi avastamisretke ette võtta. Ta oli edukas ning 1812. aastal jõudis mees sihile. Kuid maksta tuli selle ime avastamise eest maksta oma elu hinnaga – viis aastat hiljem ta suri ning võib-olla oli tõesti see needus, mis igat “võõrast” pidi tabama, kes Petrat näeb...

Keegi ei tea täpselt, millal Araabia poolsaarelt pärit nabatealaste hõimud oma kuningriigi löid ja millal täpselt rajati kuningriigi pealinn Petra, kuid arvatakse, et nabatealased valitsesid siinseid kaubateid juba 6. sajandil eKr. Oma kuningriigi ja pealinna Petra rajamiseni jõuti arvatavasti 168 aastal eKr. Et kaitsta oma territooriumi ja piirkondliku kaubanduse üle valitsemisega ülijõukaks saanud linna eesõigusi ja puutumatust, peeti lähihõimudega ägedaid sõdu.

Ligi kolmsada aastat kestnud õitseng lõppes 106 aastal pKr, mil roomlastega aastakümneid peetud osav diplomaatia neid aga enam ei aidanud ja roomlased võimu viimaselt kuninga Rabbel II surma järel kiiresti üle võtsid. Kuid mitte roomlased ei hävitanud Petrat, vaid maavärinad ja toitva arteri – piirkonna

Petra sisemuses.

tähtsaima, Põhjast Lõunasse suundunud kaubatee (Kuningliku Kaubatee) siirdumine mujale. See mõjus laostavamalt kui sõda – nii Petra kui tema vahetus naabruses asuv Karak, surid lihtsalt välja, jättes endast maha suurejoonelised templid ja hauakambriid, mille sarnaseid pole kusagil maailmas.

Roosast mustjaspunase värvivarjundiga kaljumassiivi rajatud koobaselamud läbisegi arhitektuuriliste hauakambrite, tempelite, kaubatänavate ja haldushoonetega – kokku ligi 50 ruutkilomeetrit laiuv linnriik on mõistatuseks nii ajaloolastele kui arheoloogidele tänase päevani. Ning kuigi esmapilgul võib jääda mulje, et Petra näol on tegemist suurejoonelise hauakambrite linnaga, pole see ometi nii. Selle üheks parimaks tunnistuseks on pikk, kiviplaatile sillutatud peatänav uhke rooma kolonnazhi jäänukitega, mis lõppes tõenäoliselt kas peatempli või linna valitsushoone ees. Saladuseks on jäänud nii see, miks nabatealased ise koobaselamutes elades, nii suursugust matmiskultuuri austasid kui ka see, kes nende kuningatest sinna õigupoolest maetud on.

Kui te oma jalgsirännakut mööda tolmust, hobuste ja eeslite uriini ja sõnniku järele lõhnavat peamist juur-

Kõik teev viivad Petrasse.

Wadi Rum.

depääsuteed (araabia keeles Siq'i) Petra suunas astuma hakkate, pange oma vaim valmis elamusteks. Juba ainuüksi tee sinna on müstiline, salapärase ja kaunis ning kui siis täiesti ootamatult avaneb teie silme ees hommikuvalguses kumblev tumeroosa Varakambri fassaad (araabia k al-Kazneth) olete ilmselt keeletu.

Hauataguse elu sümboolikaga võimas hauakamber on aga vaid üks paljudest linnriigi vaimustust äratavatest templitest-hauakambritest – al-Khubtha mäe sisse on raiutud neid terve rida – üks uhkem kui teine, mäenõlvad on täis suuremaid ja väiksemaid imekauneid ehitisi ja vaated... nautige neid nii palju kui jaksate, sest need on kordumatud.

Veidi üle tunni ajase auto-
sõidu kaugusel Petras-
a s u b

Wadi Rumi kõrb – üks müstilisemaid paiku maailmas, millest unistavad vist kõik seljakotiga matkajad. Wadi Rum on suurim Jordaania territooriumil asuv kõrb ja kõige eriskummalisema maastikuga paiku kogu riigis. Justkui maa seest välja kasvavad võimsad, kuid kulunud tippudega, tumelillad (sõltuvalt muidugi kellaajast ja päikese liikumisest) kaljumäed mõjuvad keset roosakat-punast liivakõrbe nii suursuguselt, et hing jääb kinni.

Siin peatub aeg ja tekib mingi selgetamatu vaimne laeng, mida teiste jaoks sõnadesse panna on pea võimatu – seda tuleb ise kogeda, see on kõik, mida oskan öelda. Muide, just siin asus Jordaania printsi Faisal Bin Hussein'i ja T.E. Lawrence'i peakorter, kui nad tõusid oma vägedega Ottomani impeeriumi ülemvõimu vastu ning siin filmiti hiljem ka film "Araabia Lawrence".

Ma lahkun Petrast päikeseloojangu eel ning tagantjärele mõeldes, oli see kõige õigem hetk hüvastijätuks. Buss venib dramaatilisse lillaks-punastesse värvitoonidesse mähkva mäemassiivi harjale ja peatub ohtes. Lausa iga sekundiga muutuvad mäed taamal tumedamaks ja tumedamaks, hõõguvpunane päikeseketas vajub aina madalamale justkui ringkaitses seisvate mägede kohale, otsejoores kõike endasse mähkiva kuuma sudu sisse. Vaatepilt muutub lausa iga sekundiga ja selle müstilisus kasvab koos sellega. Ja korraga on kõik kadunud... ööpimedus neelab muinasjutulinna, ja taevas särab vaid kirgast Linnutee.

TEKST JA FOTOD: RIINA LUIK
FOTOD: ISRAELI TURISMIAMET